

Фінанси тіньового сектору

ВПЛИВ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ	5
1.1. Теоретичні основи вивчення сутності тіньової економіки	5
1.2. Методичні підходи до оцінки рівня тіньового сектору	9
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	12
2.1. Аналіз тіньового сектору економіки України	12
2.2. Вплив тіньового сектору на соціально-економічний розвиток України	15
2.3. Оцінка сучасних схем тінізації економіки	16
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ	20
3.1 Прогноз рівня тінізації економіки в Україні та світі	20
3.2 Шляхи детінізації економіки України	26
ВИСНОВКИ	29
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	31

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних економічних умовах, тіньова економіка є важливою проблемою для України. Її циклічність, тобто збільшення тіньової економіки через її присутність, породжує залежність від тіньового сектору, унеможлиблює достовірно оцінити стан економіки, породжує соціальні настрої щодо перебування в тіні. Збільшення розриву між багатими та бідними, втрата довіри народу до влади все це є її причинами. Наслідком є те що, у населення не залишається іншого виходу, як створювати підприємства малих та середніх форм з неформальною зайнятістю, робота в тіні призводить до відсутності інвестицій, технологічного розвитку, державного захисту, загалом зниження бізнес клімату в країні. З одного боку, завдяки тіньовій економіці у населення є шанс вижити, проте, з іншого боку, вона сприяє процвітанню корупції в різних її проявах: соціальному, економічному, політичному, деструктивного впливу.

Проблема тіньової економіки завжди знаходиться в центрі уваги влади та вчених більшості країн світу. Розповсюдження тіньової економіки та обмеженість ресурсів є основними ризиками майбутньої діяльності згідно з рішенням Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ)[1].

Огляд основних досліджень і публікацій. Вивчення тіньової економіки почалося з дослідження К. Харта (1973 р.). Із кінця 70-х років ХХ ст. з'являються роботи, присвячені дослідженню тіньової економіки в СРСР і розвинених країнах Європи й США. Важливими є публікації Г. Гроссмана та дослідження економіста Ф. Шнайдера, відомого австрійського дослідника тіньової економіки. Ж. Віллард, К. Вільямс, П. Гоміс, С. Морріс, Е. де Сото та багато інших досліджували сутність, методи і масштаби оцінювання тіньової економіки, а також причини виходу в тінь і шляхи детінізації [2].

Проблематику тіньової економіки та її впливу на соціально-економічний розвиток в своїх дослідженнях розкривали і вітчизняні вчені, серед яких ми можемо виділити: О. Бандурку, І. Білозерова, А. Буніча, З. Варналія, Т. Заславську, Ю. Латова, О. Подмазко, Ю. Попова, С. Коваленко, Т. Корягіну,

С. Потокіну, М. Тарасова, Т. Фірсову, Д. Фролова, О. Шевякова та інших.
(Тіньова економіка: позитивні та негативні ефекти, автор Марія Гордійчук)

Метою роботи є розробка теоретичних засад та надання практичних рекомендацій щодо зниження рівня тіньової економіки України в умовах невизначеності.

Для досягнення цієї мети передбачається вирішення таких завдань: дослідити сутність тіньової економіки як соціально–економічного явища; оцінити рівень тінізації економіки в Україні та світі; розробити рекомендації щодо посилення боротьби з тіньовим сектором.

Об’єкт дослідження є процес зниження рівня тіньової економіки.

Предмет дослідження є комплекс теоретичних, методичних і практичних аспектів функціонування тіньової економіки в умовах невизначеності.

Наукова новизна одержаних результатів має прикладний аспект, зокрема, було розраховано на скільки відсотків необхідне зниження тіньової економіки для України для поступального соціального–економічного розвитку України.

Методологічною основою дослідження є наступні методи: абстрактно-логічний, прийоми аналогії, зіставлення, статистико-економічний метод, метод системного аналізу. Інформаційною базою при написанні роботи виступають нормативно-правова база України, офіційні матеріали Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, періодичних видань, наукових конференцій, публікації вітчизняних і зарубіжних учених, власні розрахунки автора.

Результати проведених наукових досліджень було опубліковано в журналах: Підприємництво та інновації (Україна) та *Polityki Europejskie, Finanse i Marketing* (Польща), та представленні на Міжнародних науково-практичних конференціях.

РОЗДІЛ 1. ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ

1.1. Теоретичні основи вивчення сутності тіньової економіки

Тіньова економічна діяльність вже багато років тому вийшла за грані офіційної економіки й паразитувала в усіх сферах суспільного життя, від домашніх господарств до великих підприємств, зачіпаючи державну діяльність та змінюючи рівень життя населення. Все це дає змогу зробити висновок про те, що тіньова економіка має бути розглянута як сегмент суспільного господарства, структура взаємопов'язаних елементів, які мають наступні характеристики: спільність; цілісність; структурність, тобто, наявність стійких зв'язків та відносин всередині тіньової економіки, що забезпечують її цілісність та циклічність, що дає змогу зберігати її основні властивості при зовнішніх та внутрішніх змінах; ієрархічність (як окрема особливість структурності) – розгляд частин та елементів тіньової економіки, як цілого, так, і у порядку з вищого рангу до нижчого; зв'язок з зовнішнім середовищем, який проявляється через тісний зв'язок тіньової економіки з офіційною економікою, за допомогою легальних господарюючих структур, державних інститутів та суспільства; здатність до самоорганізації й безперервному розвитку, обмеженому включенню до всесвітніх економічних зв'язків (використання офшорних компаній організованими структурами, які функціонують в тіньовій економіці); цілеспрямованість та наявність універсального механізму функціонування, який базується на спільних прийомах та способах досягнення цілей функціонування (особливо в найбільш небезпечному секторі тіньової економіки – в нелегальному або кримінальному бізнесі); наявність в тіньовій системі двох протилежних початків – конструктивного (виробничий сектор) та деструктивного (кримінальний сектор).

Це важке для розуміння соціально-економічне явище, яке охоплює всю систему соціально-економічних відносин, та вперш за все – неконтрольований

суспільством сектор відтворення, де виробництво, розподіл, обмін й споживання економічних благ приховуються від органів державного управління.

Тіньова економіка тісно пов'язана з легальним та реальним сектором економіки. Адже у своїй діяльності тіньова економіка користується державними послугами, її матеріально-соціальними факторами, наприклад, робочою силою, не вступаючи в економічні відносини з державою як суб'єктом господарювання. До сьогоднішнього дня не існує серед вчених єдиного, універсального поняття тіньової економіки. Кримінальна, підпільна, чорна, сіра, вторинна, незаконна, паралельна, неофіційна, деструктивна – це далеко не весь список її синонімів. Така кількість обумовлена, різними видами теоретичних та практичних завдань, а також методологією та методом дослідження.

Зарубіжна теорія та практика, щодо розуміння тіньової економіки визначає два аспекти: - зменшення чи приховування від обліку доходів через дозволена в державі діяльність; - заборонена в державі економічна та будь які інші види злочинної діяльності, які тільки перерозподіляють створені доходи.

Таким чином, проаналізувавши вище зазначене сформулюємо власне бачення даної економічної категорії. Тіньова економіка – це господарська діяльність, яка може мати як протиправний, так і не заборонений законом характер: виробництво товарів та надання послуг населенню за окрему плату, яка не фіксується в офіційній статистичній звітності; система економічних зв'язків та відносин між суб'єктами господарювання та управління у сфері виробництва, розподілу и присвоєнню матеріальних благ у власних цілях.

Будь-яка діяльність у сфері тіньової діяльності є злочинною, але не кожна підпадає під норми існуючого законодавства. Вважається, що економічний злочин важко визначити в кримінальному сенсі. Варто визначити дві групи економічних злочинів:

Перша група – це діяльність підприємців, вимушених приховуватися від сплати податків в умовах непосильних податкових ставок, які призначаються

державою [3]. Друга група – це економічні злочини, які виходять за рамки податкового уникнення, від яких погіршується стан бюджету та його фондів, стан суспільство в цілому [3].

Виходячи з вище зазначеного, можливо зробити наступне визначення:

Тіньова економіка – це частина економіки, яка створюється злочинною діяльністю двох типів – підприємницькою та кримінальною, обсяг розповсюдження якої залежить від рівня економічного розвитку країни. Це господарська діяльність, яка може мати як протиправний, так і не заборонений законом характер, яка не фіксується в офіційній статистичній звітності.

Визначимо характеристику видів тіньової економіки (таб.1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика видів тіньової економіки

	<i>Кримінальна економіка</i>	<i>Вимушена нелегальна економіка</i>
Суб'єкти	Традиційний криміналітет, мафія, олігархи, корумповані посадовці, великий та середній бізнес	Дрібні та середні підприємці, самозайняті, домашнє господарство
Характер діяльності по цілям та мотивах	Свідома, направлена на власне збагачення	Вимушена, пов'язана з виживанням
Методи недобросовісної конкуренції	Несплата податків, змови на ринку, підкуп державних чиновників, фізичний вплив на конкурентів	Несплата податків
Характер діяльності згідно з наслідками та величині збитку	Ярко виражена антисоціальна, злочинна	Нелегальна, не завдає серйозної шкоди суспільству
Ставлення населення	Негативне	Співчуття, терпіння

Складено автором за [22]

Тіньова економіка створює негативний вплив на економічний розвиток. З одного боку, відбувається антисоціальний перерозподіл доходів суспільства для малої кількості привілейованих груп, зменшуючи добробут суспільства в цілому. З іншого боку, тіньова зайнятість призводить до того, що збільшення державою кількості робочих місць не знижує уявне безробіття, але збільшує бюджетний дефіцит. Врешті решт, розвиток любых форм тіньової економіки веде до знищення господарської етики [5].

На основі отриманих результатів визначимо фактори розвитку (рис. 1.1):

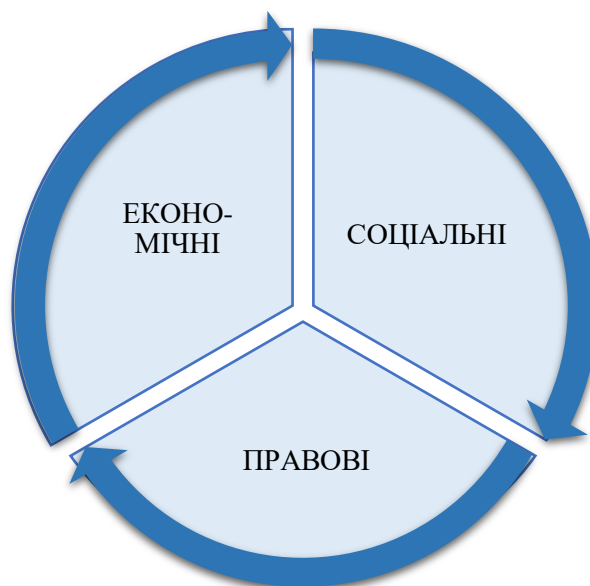

Рис.1.1. Фактори розвитку тіньової економіки

Складено автором самостійно.

1. економічні: високі податки (на прибуток, на дохід); кризові явища в економіці; діяльність незареєстрованих економічних структур;

2. соціальні: низький рівень життя населення; високий рівень безробіття та бажання населення отримати дохід будь-яким способом; нерівномірний розподіл ВВП;

3. правові: недосконалість законодавства; недостатня діяльність правоохоронних структур щодо припинення незаконної та кримінальної економічної діяльності; недосконалість механізму координації щодо боротьби з економічною злочинністю.

На основі теоретичних та практичних результатів досліджень різних авторів визначимо причини тіньової економіки (табл.1.2).

Таблиця 1.2

Причини тіньової економіки

<i>Автор</i>	<i>Причини тіньової економіки</i>
І. Ю. Приварнікова, К. В. Степанюк [4]	Криза фінансової системи; високі ставки і складний механізм розрахунку податків; установлення пільгових умов функціонування окремим суб'єктам господарювання; прагнення підприємців одержати надприбутки за рахунок ухилення від органів державного управління; взаємозв'язок бізнесу з кримінальними структурами.

Продовження таблиці 1.2

З. С. Варналій [5]	Відсутність сформованої інституційної бази економічної політики; незбалансованість державної регуляторної політики; недосконалість бюджетної політики; деформація структури зайнятості; зловживання монопольним (панівним) становищем цінового характеру; корупція.
В. К. Васенко, В. В. Гребіник [5]	Стихийний характер розвитку ринкової економіки: нерівномірність розвитку різних сфер, структур економіки та регіонів, інфляційні процеси тощо. Тіньовий складник економіки посилюється, коли держава не може створювати сприятливі умови для функціонування підприємництва.
Д. О. Харко [б с. 355]	Надмірне податкове навантаження та нерівномірне його розподілення на платників податків, низький рівень податкової дисципліни, значна кількість пільг, яка зменшує кількість платників податків; надмірне регулювання підприємницької діяльності.
Л. С. Гринів, М. В. Кічурчак [4 с. 182]	Нестабільність податкового законодавства; високий податковий тиск і нерівномірність податкового навантаження на суб'єктів господарювання; низький рівень податкової дисципліни; корупція в державних органах та органах місцевого самоврядування; недостатньо прозора процедура приватизації державного майна.

Таким чином, існують різні види діяльності, які протистоять здоровому розвитку економіки, наносячи шкоду суспільству та створюють тіньову економіку – суспільно небезпечну. Виявлення подібних негативних утворень, їх блокування та знешкодження – однозначно умова повноцінного розвитку суспільства.

1.2 Методичні підходи до оцінки рівня тіньового сектору

Вітчизняна та зарубіжна практика виділяє три основні групи методів виявлення та оцінки тіньової економіки:

- непрямі методи, тобто методи, засновані на оцінці кількісних показників господарської діяльності;
- прямі методи, які охоплюють методи збору якісних даних, до них належать: опитування, інтерв'ю або експертна оцінка;
- методи моделювання, які включають використання економетричних моделей для оцінки тіньової економіки.

Аналіз вітчизняних та зарубіжних джерел показав, що підхід дослідження рівня тіньової економіки залежить від напряму дослідження.

Всі підходи оцінки рівня тінізації можливо розділити на наступні групи (рис.1.2).

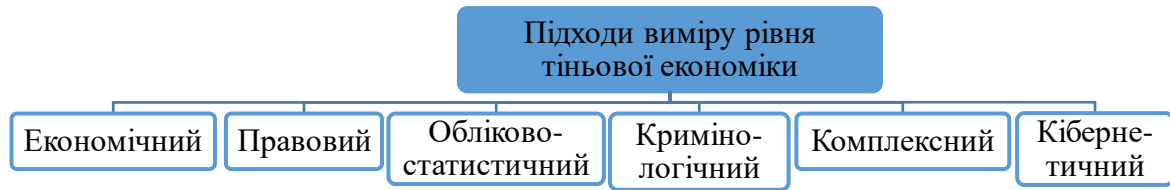

Рис.1.2. Підходи виміру рівня тіньової економіки

Складено автором на основі [3]

Економічний підхід застосовується при дослідженні глобального, макро- та мікрорівнів, а також в інституціональному аспекті. Особливістю економічного підходу є вивчення впливу тіньової економіки на ефективність економічної політики, розподілу і використання економічних ресурсів, розробка надійних методів її оцінки та вимірювання.

В якості ключового критерію за правового підходу є виділення тіньових явищ, де ключовим виступає відношення до нормативної системи регулювання. Конкретними критеріями є: ухилення від офіційної або державної реєстрації, від державного контролю; протиправний характер.

В межах кримінологічних підходів, використовується критерій громадської шкідливості (небезпеки). Так, К. Улибін для виділення тіньових економічних відносин використовує критерій деструктивності, нанесення шкоди суспільству і його членам, присвоєння нетрудових доходів [7].

При комплексному підході використовуються різні концепції (правові, статистичні, економічні, соціальні, етичні) і групи критеріїв, які в своїй сукупності відображають аспекти реальної дійсності і реалізують можливість їх вигідного синтезу. В рамках кібернетичної концепції тіньова економіка розглядається як саморегульована і керована система, розробляються економіко-математичні моделі прогнозування та управління тіньовою економікою, закономірності її розвитку і взаємодії з офіційним сектором.

Існує 4 основних методів для оцінки рівня тінізації (рис.1.3).

Рис. 1.3. Методи оцінки тіньової економіки

Складено автором на основі [3]

Монетарний метод полягає у визначенні тенденцій зміни співвідношення обсягу готівки до банківських депозитів у періоді, що аналізується, до базового періоду [8] (В даному методі припускається, що під час здійснення тіньових (незарєєстрованих) операцій за роботи, послуги і товари суб'єктами господарювання і населенням, розрахунки являються готівковими, а це, в свою чергу, призводить до збільшення попиту на готівку (що обертається поза банками) в обігу.

Електричний метод полягає у порівнянні приросту ВВП з приростом електроенергії. При цьому припускається, що приріст споживання електроенергії повинен відповідати приросту реального ВВП.

Витрати населення-роздрібний товарообіг – полягає у виявленні перевищення витрат населення на придбання товарів над загальним обсягом продажу населенню товарів усіма суб'єктами господарювання в легальному секторі економіки [8].

Збитковість підприємств – припускається, що усі збиткові підприємства за офіційними статистичними даними є прибутковими, що вважається завищенням обсягів тіньової економіки.

Отже, для визначення рівня тіньової економіки використовується 6 підходів, проте, основними є чотири з них. Наявність такої кількості підходів та методів до оцінки тіньової економіки, ще раз підкреслює багатогранність цього явища.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СУЧАСНОГО СТАНУ ТІНЬОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

2.1. Аналіз тіньового сектору економіки України

У 2018 р. рівень тіньової економіки дорівнював 30% до ВВП і це найнижчий показник за останні 11 років [20]. Проте, тіньові операції в Україні становлять 4 частину від офіційного ВВП, а це 846 млрд. гривень.

Більше четверті готівкової тіньової економіки становить наслідкова тіньова економіка (26,2%), в цій економіці обидві сторони є ініціаторами розрахунків (покупець, продавець). А решта, тобто 73,8% займає пасивна тіньова економіка – де ініціатором виступає продавець. На сьогодні тільки 38% підприємств малого бізнесу надаються можливість оплачувати надані послуги за допомогою електронних розрахунків. Тому, при інкапсуляції безготівкових розрахунків, перехід на стиль життя - cashless, як наслідок, зменшиться рівень саме пасивної тіньової економіки.

Виходячи з досліджень, прослідковується закономірність: при збільшенні частки безготівкових платежів на 100%, зменшується рівень тіньової економіки від 0,6% до 0,8% від ВВП, а державні доходи збільшуються від 0,1 – 0,8% від ВВП [14].

Згідно з проведеним аналізом, ми прослідковуємо прямо пропорційну обернену залежність між індикаторами: через фінансову кризу протягом 2010-2014 рр. рівень тіньової економіки коливався в межах 38%-43,5%. Сумарно з 2011 по 2015 р. рівень тіньової економіки збільшився на 6% і становив 40% ВВП країни (рис.2.1.), що у гривневому еквіваленті становило 572111 млн. грн. З 2015 по 2020 р. рівень тіньової економіки знизився на 9% і становив 31% від ВВП, у гривневому еквіваленті зміна рівня тіньової економіки з 2015 по 2019 становила 1176232,96 млн. грн.

Згідно з прогнозом, наведеним на рис.2.1 рівень тіньової економіки протягом 2021 – 2024 рр. буде коливатись у межах від 31-33% до обсягу офіційного ВВП при відсутності економічних ускладнень викликаних новими

кризовими явищами. Це, ще раз підтверджує те, що криза призводить до зростання рівня тіньової економіки. Зважаючи на те, що на внутрішньому ринку присутня необхідність щодо отримання коштів для покриття бюджетного дефіциту, а це, в свою чергу, ставить Україну в обмеженість дій, та створює обов'язки щодо виконання вимог від МВФ; а також світової кризи через COVID-19, рівень тіньової економіки все ж має зрости.

Рис. 2.1. Інтегральний показник рівня тіньової економіки та прогноз в Україні (у % до ВВП)

Джерело: Держстат, за розрахунками Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України [15].

Визначимо та проаналізуємо динаміку рівня тіньової економіки за основними методами (рис. 2.2).

1. За методом «витрати населення – роздрібний товарооборот» зафіксовано зменшення рівня тіньового економіки на 4 в.п до 29% від обсягу офіційного ВВП.

2. Електричний та монетарний методи показали зменшення рівня тіньової економіки на 3 та 2 в.п. відповідно та склали 27% та 29% від обсягу офіційного ВВП.

3. Метод збитковості підприємств показав суттєве збільшення рівня тіньової економіки на 15 в.п. до 38% від обсягу офіційного ВВП. Такий ріст зумовлений збільшенням збитків суб'єктів господарювання через впровадження умов карантинних обмежень, запроваджених для стримання поширення COVID-19.

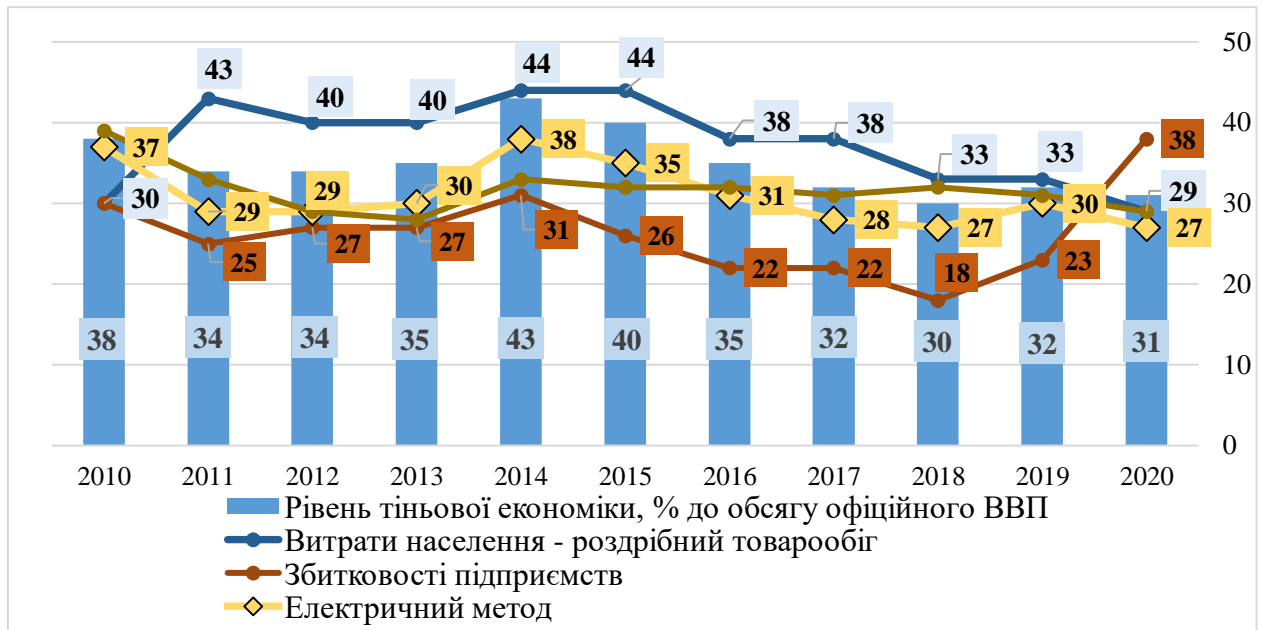

Рис. 2.2. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами.

Джерело: розрахунки Мінекономрозвитку [15].

Далі проаналізуємо рівень тіньової економіки за видами економічної діяльності (рис. 2.3). В усіх видах економічної діяльності (ВЕД) спостерігається збільшення тіньового сектору порівнюючи з 2019 роком.

У ВЕД «Фінансова діяльність» - збільшення рівня тіньової економіки на 4 в.п., у добувній промисловості – збільшення на 21 в.п., в оптовій та роздрібній торгівлі – на 16 в.п, у ВЕД «Операції з нерухомим майном» - на 13 в.п. Будівництво – на 9 пункти. За більшість аналізованого періоду рівень тіньової економіки ВЕД «Сільське, лісове та рибне господарство» є найнижчим, та станом на 2020 р. становить 26% від рівня офіційного ВВП галузі. Важливо зазначити, що відсутні дані по товарообмінним операціям у сільському господарстві, адже ці операції проводяться без оподаткування, що є стимулом для присутності та збільшення рівня тіньової економіки.

Найбільший рівень тіньового сектору присутній у ВЕД «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» - 54% від обсягу офіційного ВВП. Це пов'язано зі збільшенням збитків у підприємств даної галузі в 6,1 разів або у гривневому еквіваленті 40,6 млрд.грн. [15]. Причиною цього стало обмеження пасажирських та вантажних перевезень, для стримування поширення COVID-19 на світовому рівні в 2020 р.

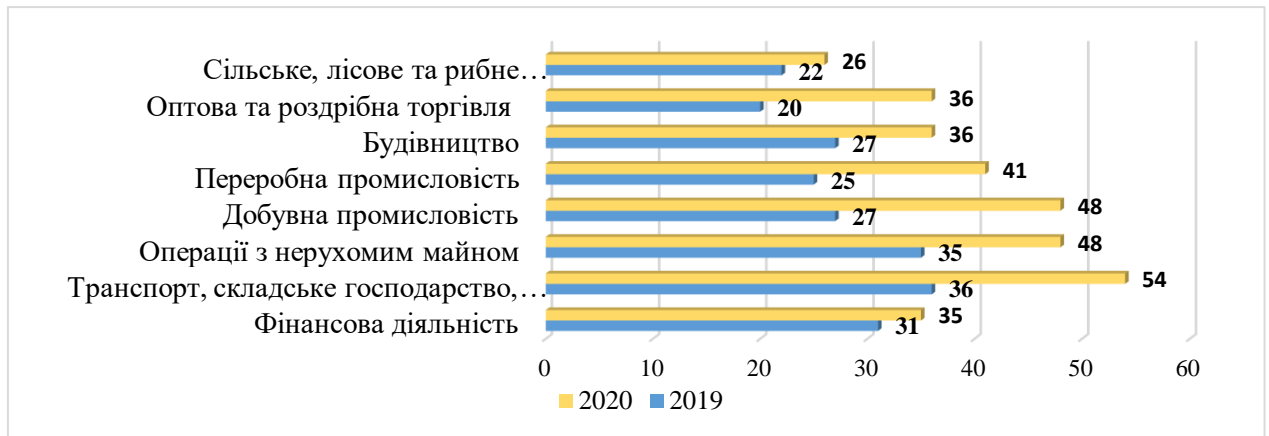

Рис. 2.3. Рівень тіньової економіки за ВЕД

Джерело: розрахунок Мінекономрозвитку [15].

Розвиток тіньової економіки як автокаталітичний процес можливо порівняти з кризовим явищем. Наявність тінізації призводить до її поширення та негативному впливу на економіку та якість державної політики в цілому.

2.2 Вплив тіньового сектору на соціально-економічний розвиток України

Через значний рівень тіньової економіки, державний бюджет втрачає мільярди доларів, що навіть більше дохідної частини держбюджету. Тому, правильним кроком буде розрахувати можливі податкові витрати від функціонування та розвитку тіньової економіки.

Для цього розрахуємо:

1. Податковий коефіцієнт – це індекс, що відображає частину ВВП, яка перерозподіляється центральними фондами активів із використанням податків [16], тобто, показує реальний порядок речей з огляду на фіскальне навантаження в країні. Розраховується за формулою:

$$ПК = \frac{ПН + Д}{ВВП_{под}}; \quad (2.1)$$

де ПК – податковий коефіцієнт, ПН – податкові надходження, Д – дохід від виплат до фондів обов'язкового державного страхування, млн. грн., ВВП_{под} – офіційно оподаткований ВВП, млн. грн. Податковий коефіцієнт використовується під час розрахунку податкових втрат держави.

2. Податкові втрати держави [16], включають збитки консолідованого бюджету і фонду обов'язкового соціального страхування (за даними дод. 1):

$$\text{СП} = \text{ВВП} * \frac{\text{ТЕ}}{100} * \text{ПК}; \quad (2.2)$$

де СП – податкові втрати, ТЕ – тіньова економіка.

Результати розрахунків (наведені в дод. А) показали, що середні податкові втрати внаслідок функціонування тіньової економіки в Україні в період 2012–2018 рр. становили близько 22,6% від офіційного ВВП. Отримані результати свідчать, що консолідований бюджет України отримує менше податків у середньому на 18,3% ВВП або близько 380 млрд. грн. та за 2012–2018 рр. фонд державного соціального страхування втратив можливість отримати додаткові фінансові ресурси в розмірі 4,4% ВВП або близько 86 млрд. грн.

Якщо ми візьмемо ВВП на рівні 2018 р. в розмірі 3 351 640 млн. грн., то покрити дефіцит у 119 022 млн. грн. можна було б лише завдяки скороченню відсотку тінізації економіки на 11,8%, до рівня 18,2% ВВП, що, в свою чергу, дало б змогу державі вивільнити додаткові фінансові ресурси за допомогою виведення з тіні підприємств і підприємців, які відхиляються від сплати податків, виконуючи свою діяльність підпільно.

2.3. Оцінка сучасних схем тінізації економіки

Тінізація являється закономірною відповіддю на надмірний податковий тиск. В той же час, присутність великого рівня тіньового сектору не дозволяє зменшити податкове навантаження та викривлює умови конкуренції [21].

Тіньова економіка у розмірі 30% від ВВП у більшій мірі сконцентрована у великому бізнесі, який є домінуючим в економіці, та здійснює незаконну діяльність через неформальні зв'язки з владою. Цим критерієм пояснюється подібність України до інших країн СНД, та відмінність тіньової економіки в

Україні у порівнянні з іншими країнами світу, в яких, зазвичай, тіньова економіка – це дрібний бізнес.

Вперше, дослідження щодо схем ухилення від податків було проведено в 2017 р. Тоді, найбільші втрати були зафіксовані в офшорах, на митниці, та на тіньовому ринку землі.

В залежності від втрат бюджету, було сформовано перелік шляхів ухилення від податків (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Втрати бюджету через ухилення від податків [21]

Шляхи ухилення від податків	Обсяг, млн.грн	Втрати бюджету, млн. грн
«Сірий імпорт», контрабанда	209 - 311	63 - 93
Офшорні схеми	120 - 200	22 - 36
Зарплати в «конвертах»	50 - 200	25 - 74
Тіньова оренда сільськогосподарських земель	19 - 69	6 - 22
Конвертаційні центри	40 - 60	12 - 18
Контрафакт	35 - 55	10 - 12
«Скрутки» (маніпуляції з ПДВ)	42 - 54	7 - 9
Оформлення штатного працівника підприємцем	19 - 16	4 - 7
Заниження оборотів ФОП	30 - 90	2 - 2,5

Так, за даними табл. 2.1 державний бюджет більш за все недоотримує кошти через схеми на митниці, виплату заробітної плати в конвертах, виведення прибутку до офшорів. Обсяг тіньових схем оцінюється від 550 – 1050 млрд.грн., через що державний бюджет втрачає від 150 – 275 млрд.грн. (рис.2.4).

Основними схемами є наступні:

1. Чорна контрабанда. Незаконне переміщення товарів через кордон. Перетин кордону не через митний пост або звільнення від митного контролю за певну плату. Цей спосіб використовується для великих партій високоліквідних товарів, для швидкого продажу та знищення слідів.

2. Первинний транзит. Товар ввозиться як транзитний, його одержувач згідно з документами перебуває в іншій країні. Але межі України цей товар не перетинає.

3. «Норма», «Піджак» - зловживання пільгами наданими законом для ввезення товарів громадян. Згідно закону кожен громадянин має право провозити товари на суму 1000 євро подорожуючи літаком, 500 євро – автомобілем, 150 євро – отримати товар поштою. Контрабандисти організують спеціальні бази, де товар розділяються на безкоштовні для проїзду партії, а після перетину збирають в одній фурі.

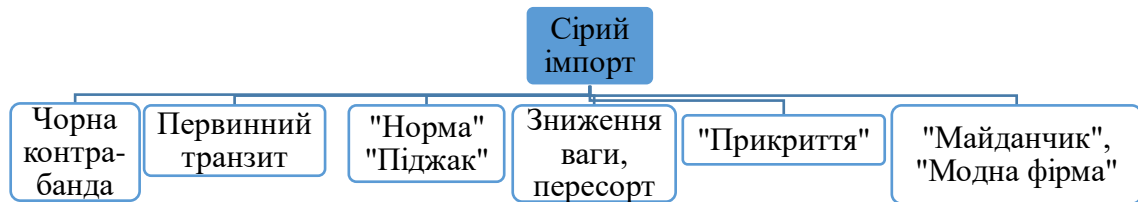

Рис. 2.4. Схеми сірого імпорту

Джерело: створено автором за даними [21].

4. Зниження ваги, пересорт. Ця схема застосовується при митному оформленні вантажів для ввезення на територію. Це недостовірне декларування в характеристиках вантажу, його кількості, ваги, підміни найменувань в межах однієї товарної групи. Ціль – зменшити рівень митних платежів.

5. «Прикриття». Декларування товарів з нижчим податковим навантаженням. Наприклад керамічна плитка – багато важить, а коштує небагато.

6. «Майданчик», «Модна фірма». Впровадження цих митних схем шляхом створення підприємства підконтрольних фірм-імпортерів, для яких встановлені пільгові умови оформлення керівництвом митниці.

Ці схеми постійно модернізуються відповідно до зміни законодавчої бази і продовжують успішно застосовуватися. Законодавчі норми що сприяють існуванню цих схем:

1. Високий поріг для ввезення товарів без оподаткування для громадян ст. 374 Митного кодексу України.

2. Невідповідність норм МКУ Кіотській конвенції про відсутність особи, якій надається пільга, не менше 24 годин. Згідно з конвенцією, для тих,

хто повертається в той же день з-за кордону з товаром, пільги щодо безмитного ввезення або обмежуються, або скасовуються взагалі (особливо це стосується тютюнових і алкогольних виробів).

Офшори. Зберігати гроші в офшорних зонах не завжди означає порушувати закон. Усього по світу нараховується близько 50 офшорних зон, але точного списку не існує. Найпопулярніші – Карибські острова, Швейцарія, Монако, Сінгапур. В офшори виводять свої доходи найбільші країни світу: Apple, Майкрософт, Пепсі, Google, Netflix, IBM.

Основними схемами в офшорах є наступні: офшорний трикутник; офшорне посередництво; офшор для ІТ бізнесу; конвертаційні центри.

Слід відзначити, що податкова служба України щодня здійснює моніторинг підприємств по 3 основним критеріям:

1. Операції на суму більшу 800 тис. (ПДВ).
2. Місце розташування підприємства. (Адреса).
3. Трудові ресурси. (При присутності номінала на посаді, тобто однієї людини через яку проходять величезні суми 10-20 млн.грн., це призводить до термінової перевірки податковою службою).

Отже, відсутність незмінності у правовій базі та високе податкове навантаження стало наслідком створення диференційованої системи щодо уникнення податків як на міжнародному, так і на внутрішньому рівнях. При тому, що деяка діяльність щодо уникнення є законною – офшори, створення ФОП, та дуже розвиненою серед великих компаній. Все це призводить до втрат бюджету держави, необхідності посилення мір щодо сплати податків, та необхідності залучення коштів з МВФ, що, в свою чергу, лише погіршує ситуацію.

Розділ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БОРОТЬБИ З ТІНЬОВОЮ ЕКОНОМІКОЮ

3.1. Прогноз рівня тінізації економіки в Україні та світі

Слід зазначити, що тіньова економіка існує в усіх країнах світу. Вона відрізняється тільки обсягами, структурою і механізмами розвитку. Масштаби і особливості тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу тісно пов'язані з національними господарськими моделями і ступенем зрілості ринкових відносин, тому важливим є проаналізувати рівень тіньової економіки в залежності від рівня розвитку країн, та зробити прогноз.

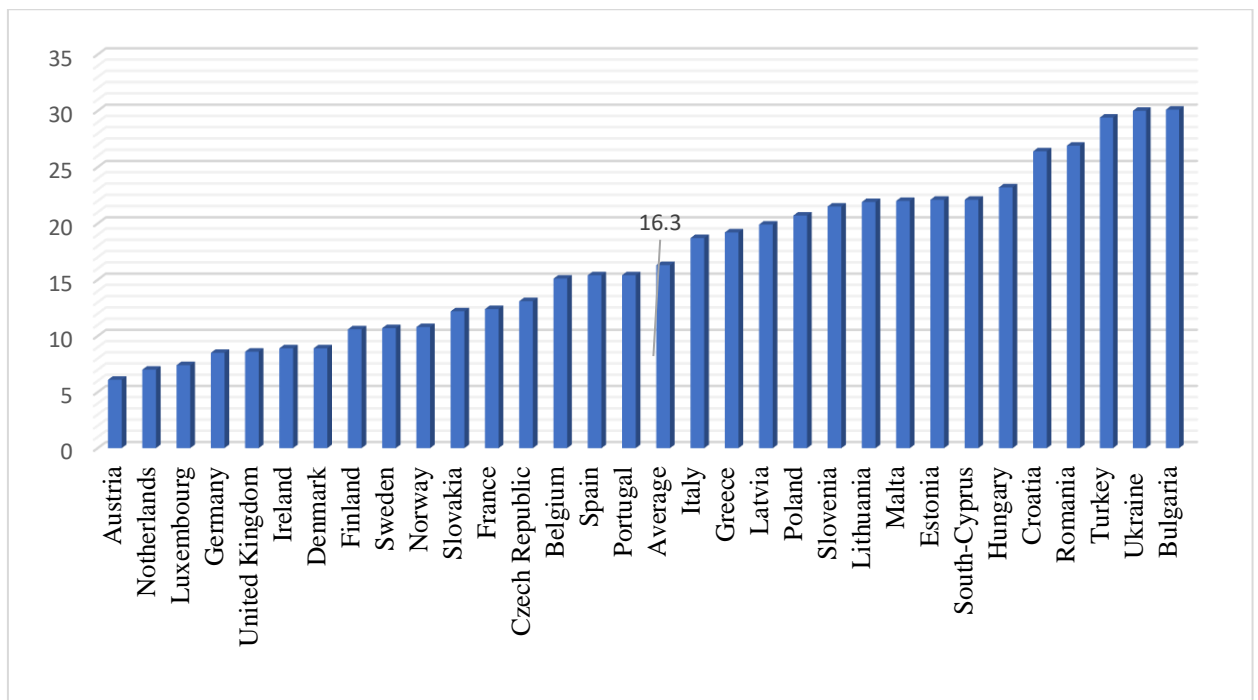

Рис. 3.1. Розмір тіньової економіки у Європейських країнах, 2019 рік (% від ВВП)

Джерело [9]

Аналіз рівня тінізації Європейських країн показав такі результати (рис.3.1.): Австрія та Люксембург – 6-7%, Нідерланди 7%, Велика Британія 9,4%, Ірландія - 8%, Бельгія, Португалія, Іспанія – 15%, Італія – 18%, Угорщина – 24%, Греція – 28%, Литва – 22%, Туреччина – 28%, Україна 29,9%, Болгарія – 30%.

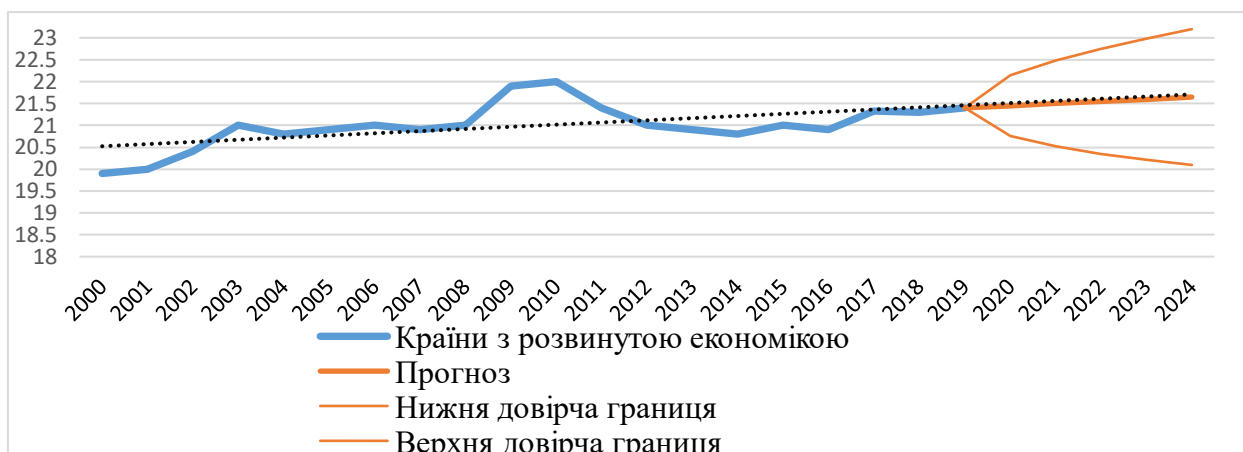

Рис. 3.2. Прогноз рівня тіньової економіки в розвинених країнах

Джерело: розраховано автором згідно з даними МВФ та методологією Фрідріха Шнайдера [9].

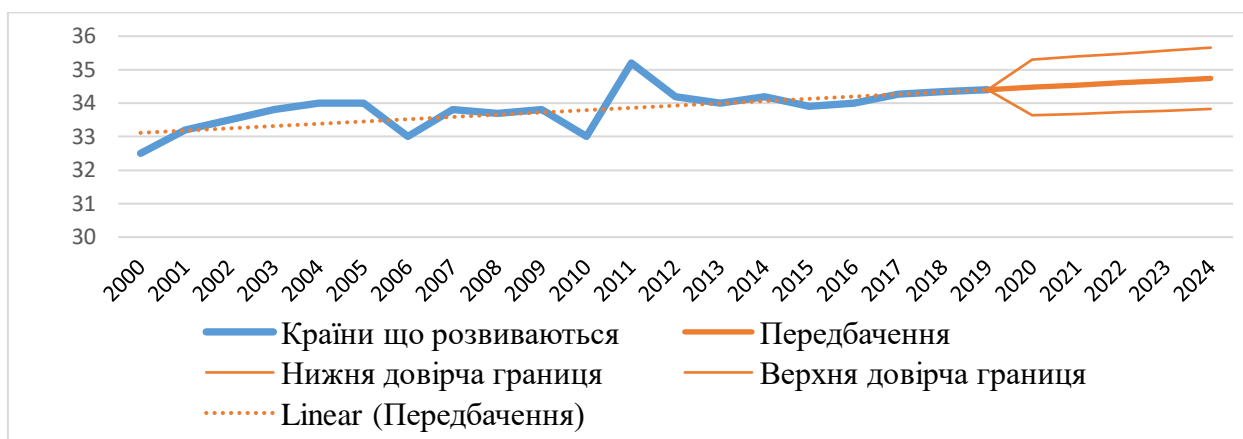

Рис. 3.3. Прогноз рівня тіньової економіки країн що розвиваються

Джерело: розраховано автором згідно з даними МВФ та методологією Фрідріха Шнайдера [9].

Аналіз країн за рівнем економічного розвитку показав, що в країнах з розвинутою економікою тіньовий сектор займає, в середньому, від 10 – 20 % від ВВП. Країни що розвиваються мають більшу частку тіньового сектору, в середньому 30-35% від ВВП. Рівень тіньової економіки в приблизно 40% від ВВП спостерігається в більшості країн СНД, а в деяких випадках навіть більший (рис. 3.1 – 3.3). Аналіз майбутньої зміни тінізації показує що, в незалежності від рівня розвитку країн до 2024 р., ріст тіньової економіки буде все ж таки присутній.

Мотивація тіньової активності в розвинених країнах пояснюється здебільшого надмірним податковим навантаженням на підприємства і зарегульованістю господарських відносин [10]. Контрастною тенденцією

розвинених країн в плані тіньової економіки також є те, що більша частка тіньової економіки виникає через велику кількість неофіційно влаштованих працівників, через малу кількість вакансій при працевлаштуванні на офіційній основі.

Отже, в найбільш розвинених країнах питома вага тіньового сектору в національній економіці значно менша, ніж в інших групах країн, але у всіх групах країн присутній загальний ріст рівня тіньової економіки.

Щодо Європейських країн, рівень тіньової економіки зростає повільно. Як видно з рис. (3.2; 3.3; 3,4), у більшості країн в період 2008 – 2010 рр. рівень прихованої економіки стрімко зростав.

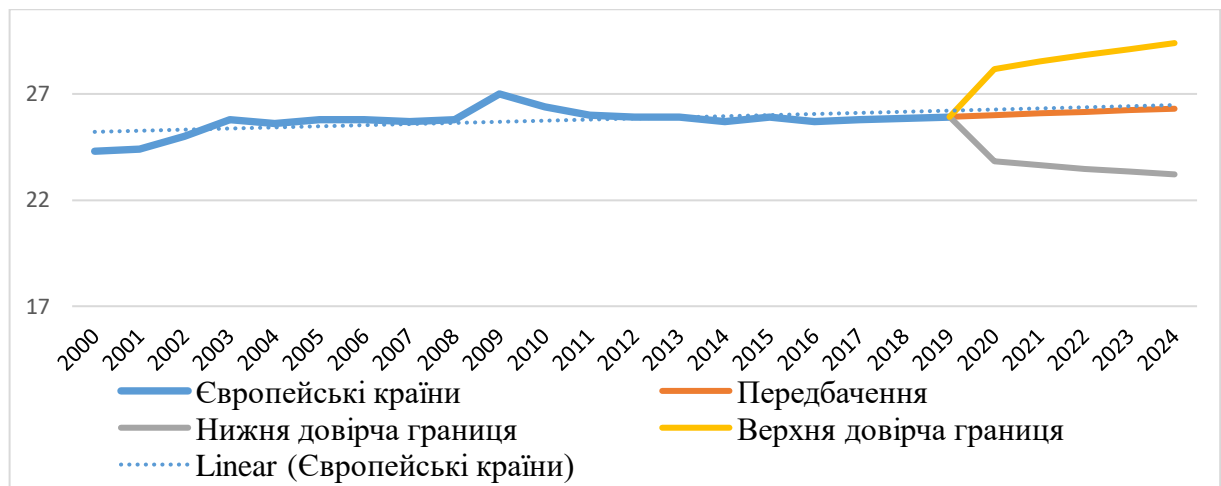

Рис. 3.4. Прогноз зміни тіньової економіки у Європейських країнах

Джерело: розраховано автором згідно з даними МВФ та методологією Фрідріха Шнайдера [9].

Причиною цього явища стала спочатку фінансова криза в США, пов'язана з обвалом ринку нерухомості через велику кількість субстандартних кредитів. Це, у свою чергу, призвело до фінансової кризи на всесвітньому рівні, саме через те що долар є основною світовою резервною валютою. Після періоду 2008-2010 рр. тіньова економіка у більшості країн знизилася, та знаходилася на позиції докризового рівня, тобто присутня залежність тіньової економіки від кризи. Виходячи з того, що криза явище непередбачуване, то і прогноз тінізації зробити досить важко.

Проаналізуємо вплив тіньової економіки на макроекономічні показники. Прихована економіка має негативну кореляцію з доходами на душу населення виходячи з аналізу в різних країнах та у різні часові періоди (рис 3.5).

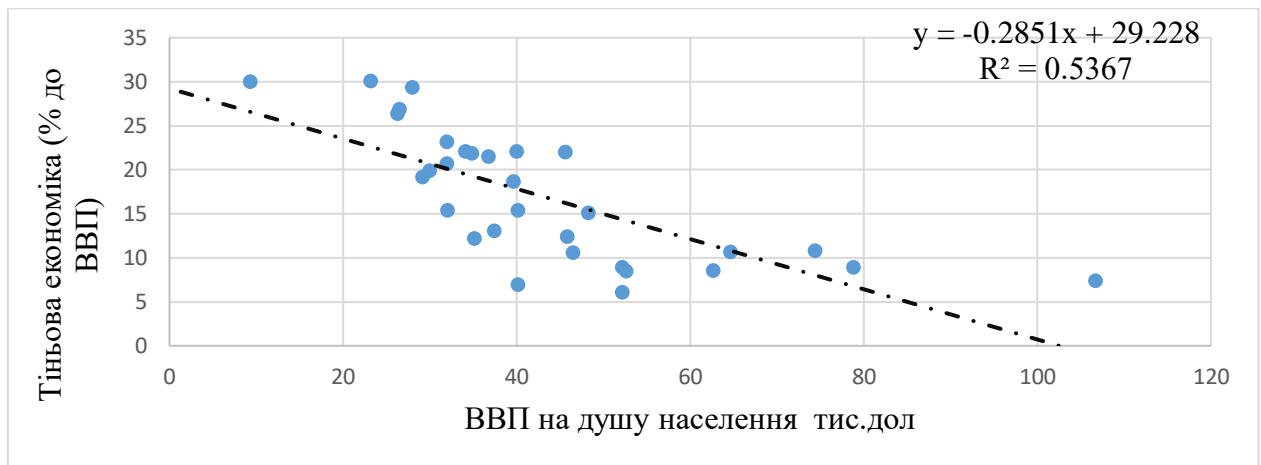

Рис. 3.5. Тіньова економіка до ВВП на душу населення, кореляційно-регресійний аналіз

Джерело: МВФ та Всесвітній Банк [9]

При розрахунку кореляційно-регресійного аналізу зміни ВВП на душу населення від рівня тіньової економіки, ми визначили таку залежність:

$$Y = -0,2851x + 29,228;$$

Отже, при збільшенні рівня тіньової економіки на 1 рівень, ВВП на душу населення зменшиться на 0,29. Кореляція між тіньовою економікою та економічними показниками, в цілому відповідають очікуванням. Позитивний зв'язок присутній між тіньовою економікою та безробіттям, корупцією, та сільським господарством. Співвідношення між прихованою економікою та ВВП на душу населення, кредитами для приватного сектору, рівнем доходу, людським розвитком є негативним.

Також, однією з причин наявності тіньової економіки у різних державах світу є корумпованість її секторів.

Загальний рівень корумпованості в Україні та деяких державах світу за даними Corruption perceptions index 2019 представлений на рис. 3.6.

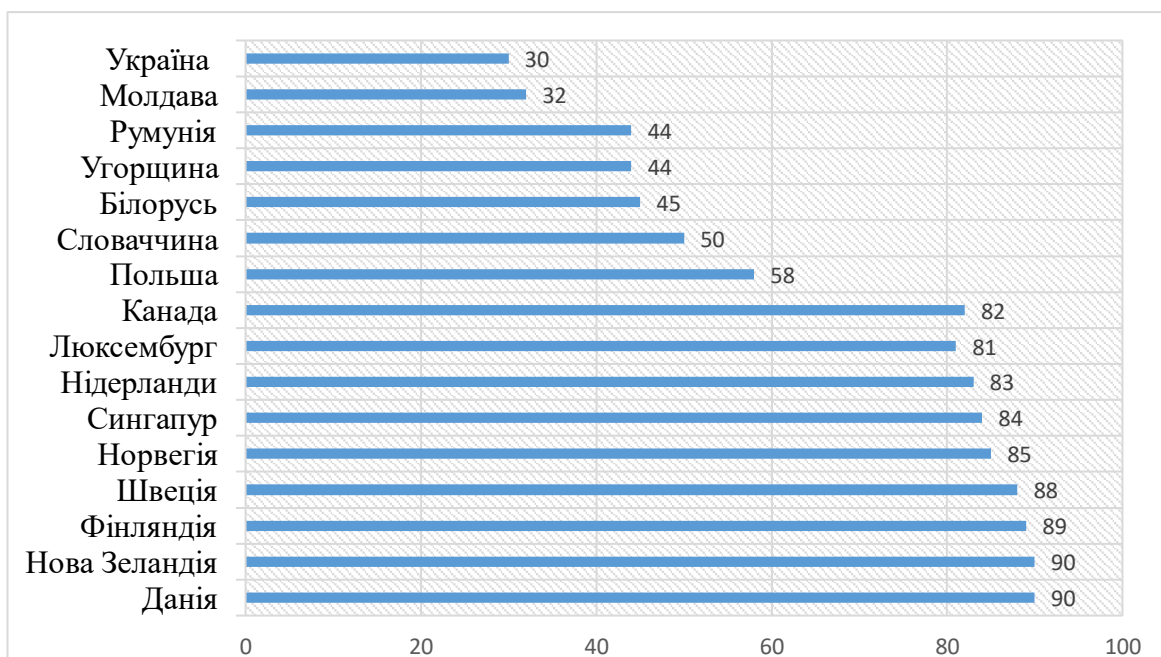

Рис. 3.6. Коруптованість країн

Джерело: розраховано автором за даними [11].

Рафаель Ла Порта та Андрій Шлайфер у своїй науковій праці зауважили, що у міру розвитку економіки, неформальні фірми швидше будуть замінені новими, чи існуючими зареєстрованими фірмами, ніж перейдуть у офіційний сектор [12].

Отже, тіньова економіка призводить до ряду негативних соціальних та економічних наслідків, як правило створює неефективність, та стимулює розвиток у ряді аспектів:

1. Державні доходи та послуги: діяльність в тіньовій економіці, часто залишається неоподаткованою, таким чином послаблюючи державні доходи. Це, у свою чергу, призводить до меншої кількості суспільних благ, таких як: освіта, соціальна підтримка, програм навчання.
2. Інновації та продуктивність праці: неофіційна діяльність обмежує зростання фірм, рівень масштабу виробництва залишається на низькому рівні.
3. Ринок праці: високий рівень тіньової економіки може означати значний і стійкий рівень безробіття та низький рівень робочої сили.
4. Фінансовий доступ: банки, як правило уникають кредитування незареєстрованих фірм, без офіційних робочих місць, або задекларованих доходів.

5. Дані: великий рівень прихованої економіки, призводить до похибки у вимірюванні показників, таких як: зайнятість, національні рахунки, доходи, робоча сила, споживання та інше.

Загальна тенденція до збільшення тінізації присутня у всіх країнах. Тобто, тіньова економіка є проблемою яка присутня навіть у високорозвинених країнах. Через розповсюдження тіньової економіки страждає ринок праці. Тіньова економіка, хоч і сприяє пом'якшенню проблеми безробіття, проте спотворює трудову мораль, призводить до втрати кваліфікації працівників, іноді має ознаки навіть кримінальної економіки.

Серед практичних заходів, що можуть бути направлені на боротьбу з тіньовою економікою, виходячи з досвіду зарубіжних країн можливо виділити:

1. Посилення вимог до замовлень на право податкового збору в галузях з високим рівнем потрапляння в тінь (Канада, Швеція, Великобританія, США).

2. Публікація у відкритому доступі імен великих неплатників податків, політика naming and shaming (Великобританія).

3. Створення показників для галузей, які б показували відношення між витратами та випуском (Австралія).

4. Обов'язкове використання реєстрів найманих працівників з обов'язковим введенням власних даних працівника, відпрацьованого часу, виду діяльності та організації з її назвою (Швеція).

5. Додаткові штрафи для платників податків, які раніше були звинуваченні у несплаті податків (Великобританія).

6. Створення органу зв'язку з платниками податків, які пройшли аудиторську перевірку, для виявлення стану та надання допомоги у випадку необхідності (Австралія).

Ще однією можливістю для зниження рівня тіньової економіки є початок дії міжнародних стандартів щодо унеможливлення виводу прибутку від сплати податку.

Досвід зарубіжних країн у плані боротьби з тіньовим сектором є різноплановим. Метою дій боротьби, є вплинути на морально-етичні проблеми, тобто продемонструвати те, що в офіційному секторі працювати вигідніше.

Виходячи з проблеми фінансової недостатності на підприємствах, що стимулює ухід у тінь, гарним прикладом є Франція, саме наявність системи реструктуризації та відстрочення боргу щодо сплати податків дає змогу уникнути циклічний характер збільшення фінансової зобов'язаності перед державою, що робить бізнес клімат стійким та передбачуваним, що в свою чергу збільшує інвестиції, та стимулює науково технічний процес.

3.2 Шляхи детінізації економіки України

Шляхи детінізації знаходяться у причинах існування тіньової економіки. Основними причинами є: бажання отримувати надприбутки; неможливість проживання за офіційним рівнем доходу; неможливість функціонування, особливо для малих підприємств, при податковій політиці держави, що призводить до інфляційних процесів та соціальної незахищеності.

Для детінізації економіки треба знайти вектор, який буде впливати на всі гілки влади, а саме: законодавчу, виконавчу, судову. Даний вплив створив би такі умови для детінізації:

1. Легалізація вже існуючого тіньового сектору.
2. Недопущення тінізації легальних підприємств.
3. Стимулювання підприємницької діяльності.
4. Подолання корупції.
5. Застосування жорстких адміністративних та каральних заходів.

Перш за все, детінізація повинна бути спрямована на вдосконалення законодавства для усунення бюрократії та корупції. Але, в цьому повинна бути зацікавлена влада, а зараз не є рідким явищем лобіювання інтересів для певних бізнес-груп при прийнятті тих чи інших законопроектів.

Наступним кроком має бути зміна фіскальної політики, спрямована на диференціацію податку залежно від бази оподаткування, так як це відбувається в інших розвинутих країнах.

Досвід країн світу показує, що ефективність функціонування економіки залежить від оптимального розвитку малого, середнього та великого бізнесу. Малий та середній бізнес це – основа соціально-економічного розвитку, тому покращення умов для даного бізнесу вирішить питання щодо соціально-економічної проблеми розвитку тіньової економіки, та, в свою чергу, стане джерелом для зміни ставлення людей до праці у тіньовій економіці, що з часом призведе до зникнення морально-етичної проблеми.

Існує два напрями легітимізації тіньового сектору це посилення покарання та стимулювання добровільного виходу з тіні. Використовується комбінація посилюючих та стимулюючих заходів (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Варіанти зниження тіньового сектору

Підхід	Метод	Можливі заходи
Посилення покарання	Удосконалення механізму виявлення порушень	Покращення роботи з даними, об'єднання зусиль перевіряючих органів, участь у міжнародних співбесідах.
	Посилення покарання	Збільшення покарання за податкове правопорушення, впровадження кримінальної відповідальності, збільшення строків давності.
	Розуміння того, що будеш викритим та наслідки	Соціальна реклама, показувати всі наслідки ведення тіньового бізнесу - від соціальної незахищеності до ефективності процедур по виявленню правопорушень.
Стимулювання	Звичайні заходи	Полегшення податкового обліку. Податкові стимули. Введення нових категорій зайнятості в законодавстві. Розвиток податкових режимів для малого бізнесу.
	Стимулювання добровільного виходу з тіні	Податкові амністії, винагорода за добровільний вихід з тіні.
	Створення зв'язків та коаліцій від переходу у тінь	Надання переваг при роботі з чесними партнерами. Збільшення рівня освіти. Обмін інформацією. Податкова прозорість. Прозорість адміністративних процедур.

Джерело: побудовано автором за даними [11]

Одним з найкращих заходів по боротьбі з тіньовою економікою є створення добровільних програм для виходу з тіні для великих підприємств. Особливістю таких програм є пониження міри покарання при добровільному виведення грошей з офшорів. Основні елементи стимулювання – високий рівень відповідальності за порушення податкового законодавства, та більш легке покарання у випадку добровільної здачі позицій. Зниження покарання може виражатися як: зниження грошових штрафів, відсотків та пені, відміна кримінальної відповідальності.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження встановлено, що тіньова економіка – це діяльність суб'єктів господарювання, що може мати як протиправний, так і не заборонений законом характер, вона є тісно пов'язана з легальним та реальним сектором економіки, та розвивається поза державного обліку та контролю; являє собою самоорганізовану та адаптаційну систему.

Тіньову економіку треба розглядати як сегмент суспільного господарства, структуру взаємопов'язаних елементів з наступними характеристиками: всезагальністю, цілісністю, структурністю, ієрархічністю, зв'язком з зовнішнім середовищем, здатністю до самоорганізації та безперервному розвитку, ціленаправленістю.

Встановлено, що тіньова економіка існує в усіх країнах світу. Вона відрізняється лише обсягами, структурою і механізмами розвитку. Масштаби і особливості тіньової економіки в різних країнах і регіонах світу тісно пов'язані з національними господарськими моделями і ступенем зрілості ринкових відносин. У розвинених країнах тіньова економіка становить біля 10-20% ВВП, у країнах, що розвиваються від 23 до 25% ВВП, у країнах з перехідною економікою – 30- 50% до ВВП. Визначено, що в Україні рівень тіньової економіки у 2018 р. становив 30% до ВВП і це був найнижчий показник з 2007 р.

В результаті досліджень встановлено, що прослідковується закономірність: при збільшенні частки безготівкових платежів на 100%, зменшується рівень тіньової економіки від 0,6% до 0,8% від ВВП, а державні доходи збільшуються від 0,1 – 0,8% від ВВП. Зазначено, що державний бюджет більш за все недоотримує коштів через схеми на митниці, виплату заробітної плати в конвертах, виведення прибутку до офшорів. Обсяг тіньових схем оцінюється від 550 – 1050 млрд.грн., через що державний бюджет втрачає від 150 – 275 млрд.грн.

Середні податкові втрати внаслідок функціонування тіньової економіки в Україні в період 2012–2018 рр. становили близько 22,6% від офіційного ВВП. Отримані результати свідчать, що консолідований бюджет України отримує менше податків у середньому на 18,3% ВВП або близько 380 млрд. грн.

Встановлено, що покрити дефіцит у 119 022 млн. грн. можна було завдяки скороченню відсотку тінізації економіки на 11,8%, до рівня 18,2% ВВП.

На підставі системного узагальнення основних причин та наслідків існування тіньового сектору, було виявлено як позитивний, так негативний вплив на національну економіку. Зокрема, тіньова економіка відіграє роль амортизатора, створюючи додаткові робочі місця, стимулюючи зростання підприємницької ініціативи та зміцнюючи соціальну, трудову та професійну мобільність. Одночасно, виступаючи дестабілізуючим чинником, що призводить до зниження інвестиційної привабливості та конкурентоздатності країни, погіршення рівня забезпечення населення, неефективності державного управління.

Доведено, що боротьба з тіньовим сектором в Україні має опиратися на два основних принципи:

- Комплексність мір та одночасність роботи по всім напрямам боротьби переходу в тінь.
- Баланс стимулюючих та посилюючих заходів.

Зниження рівня тіньового сектору в Україні у більшій мірі буде залежати від вирішення українських інституційних проблем, серед яких низький рівень довіри людей до дій уряду, недостатній рівень захисту прав і свобод.

Підвищення рівня фінансової та податкової обізнаності населення, формування зв'язку між сплатою податків та якістю державних послуг, це може стати основою для формування суспільства платників податків.

Список використаних джерел

1. World Economic Forum, Global Risks Report 2011 Six Edition: website. URL: <http://riskreport.weforum.org/globalrisks2011.pdf> (дата звернення 5.04.2020)
2. Приступа Т. В., Чайковська М. А. Тіньова економіка та її вплив на соціально-економічний розвиток України: веб-сайт. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2019/1_12_uk/11.pdf
3. Кормишкіна Л.А. Тіньова економіка: інституційний підхід. Навчальний посібник. 2009. С. 136.
4. International scientific and practical conference: website. URL: http://iep.com.ua/publ/zakhodi/konferenciji/mizhvidomcha_naukovo_praktic_hna_konferencija_tinova_ekonomika_svitovi_tendenciji_ta_ukrajinski_realij_i/19-1-0-55. (date of appeal 1.11.2019)
5. Causes, volumes and ways to reduce them. Shadow economy: website. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2010_2 (date of appeal 25.12.2019)
6. Kharko D. O Legal nature of the shadow economy: the notion, causes and directions of shadow economy: monograph. Lviv: 2011, 355p
7. Макеїва Т.В. Макроекономіка: відповіді на глобальні питання: навчальний посібник. Москва: 2006, 128 с.
8. Методичні рекомендації розрахунку рівня тіньової економіки: веб-сайт. URL : http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=38738
9. IMF. Shadow Economy Around the World: What did we learn over the last 20 years?: website. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2018/01/25/Shadow-Economies-Around-the-World-What-Did-We-Learn-Over-the-Last-20-Years-45583>
10. Ольвінська Ю. О. Порівняльний аналіз тіньової економіки країн світу: веб-сайт. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/147041618.pdf>

11. А. Л. Суслина, Р. С. Леухин. Борьба с теньовой экономикой: веб-сайт. URL: http://www.eeg.ru/files/lib/2016/pages-fm_2016_6.pdf
12. Djankov, S., Glaeser, E.L., La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., and Shleifer, A (2003) The New Comparative Economics, NBER Working Paper, 9608
13. Schneider Friedrich. Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments: website. URL: https://www.researchgate.net/publication/268185661_Size_and_Development_of_the_Shadow_Economy_of_31_European_and_5_other_OECD_Countries_from_2003_to_2012_Some_New_Facts
14. Тіньова економіка України. Національний банк України: веб-сайт. URL: <https://bank.gov.ua/news/all/doslidjennya-tinovoyi-ekonomiki-v-ukrayini--mayje-chvert-vvp--abo-846-mlrd-griven--perebuvaє-v-tini>
15. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України: веб-сайт. URL: <https://issuu.com/mineconomdev/docs/>
16. Filo M.M. Podatkovi vtraty: teorytychniy aspect. Naukovi zapysky Natsional'noho universitetu 'Ostroz'kaakademia'. Ekonomika, 2013. P. 162-168;
17. Schneider F. Tax Losses due to Shadow Economy Activities in OECD Countries in 2017: website. URL: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2017/TaxLosses.Pdf>
18. Доходи. Офіційний моніторинговий портал «Ціна держави»: веб-сайт. URL: <http://old.cost.ua/budget/revenue/>.
19. Schneider F. Tax Losses due to Shadow Economy Activities in OECD Countries in 2017: website. URL: <http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2017/TaxLosses.Pdf>

20. Мінекономрозвитку: тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 році: веб-сайт. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendantsiiTinovoiEkonomiki>
21. Аналіз схем ухилення податків: веб-сайт. URL: <https://finance.liga.net/ekonomika/novosti/gde-i-skolko-teryayet-byudjet-analiz-shem-ukloneniya-ot-nalogov>
22. Попов Ю.М., Тарасов Є.М. Тіньова економіка в системі ринкового господарства: підручник. М., 2005. С.34.

ДОДАТКИ

Додаток А

Розрахунок податкового коефіцієнта та його складових

Рік	Номинальний ВВП, млн. грн	ВВП, що підлягає офіційному оподаткуванню, млн. грн	Податкові надходження від Консолідованого бюджету, млн. грн	Надходження від платежів у фонди обов'язкового соц. страхування, млн. грн	Податковий коефіцієнт*
2010	1079346	874270	236901	134259	0,425
2011	1299991	1037393	323991	152242	0,459
2012	1404669	1123735,2	347986	178700	0,469
2013	1465198	1157506,42	341165	188600	0,458
2014	1586915	1190186,25	355428	181128	0,451
2015	1988544	1630606,08	507636	185790	0,425
2016	2383182	1882713,78	650782	131827	0,416
2017	2982900	2386320	828159	141072	0,406
2018	3351640	2748344,8	985323	150965	0,413

Джерело: побудовано автором за даними [18; 19]

Розрахунок податкових витрат держави

Рік	Номинальний ВВП, млн.грн	Рівень тіньової економіки, % від ВВП	Податковий коефіцієнт	Податкові втрати консолідованого бюджету, млн. грн	Податкові витрати консолідованого бюджету, % від	Втрати держ. соц. млн. грн.	Втрати держ.соц. страх., % до ВВП	Сумарні податкові втрати, % від ВВП
2010	1 079 346	38	0,425	174314,4	16,2	62 986	5,8	22,0
2011	1 299 991	34	0,459	202876,6	15,6	64 865	5	20,6
2012	1 404 669	34	0,469	223988,5	15,9	75 570	5,38	21,3
2013	1 465 198	35	0,458	234871,2	16,0	81 393	5,56	21,6
2014	1 586 915	43	0,451	307750,4	19,4	95 800	6,04	25,4
2015	1 988 544	40	0,425	338052,5	17,0	91 748	4,61	21,6
2016	2 383 182	35	0,416	346991,3	14,6	55 063	2,31	16,9
2017	2 982 900	32	0,406	387538,4	13,0	98 224	3,29	16,3
2018	3 351 640	30	0,413	415268,2	12,4	105 158	3,14	15,5

Джерело: побудовано автором за даними [18; 19]

Анотація

Наукової роботи під шифром «Тіньова економіка»

Наукова робота: 37 с., 1 додаток, 22 джерел.

Актуальність дослідження. В сучасних економічних умовах, тіньова економіка є важливою проблемою для України. Її циклічність, породжує залежність від тіньового сектору, унеможлиблює достовірно оцінити стан економіки, породжує соціальні настрої щодо перебування в тіні. Збільшення розриву між багатими та бідними, втрата довіри народу до влади все це є її причинами. Наслідком є те, що робота в тіні призводить до відсутності інвестицій, технологічного розвитку, державного захисту, загалом зниження бізнес клімату в країні.

Метою роботи є розробка теоретичних засад та надання практичних рекомендацій щодо зниження рівня тіньової економіки України в умовах невизначеності.

Для досягнення цієї мети передбачається вирішення таких завдань:

- дослідити сутність тіньової економіки як соціально-економічного явища;
- оцінити рівень тінізації економіки в Україні та світі;
- розробити рекомендації щодо посилення боротьби з тіньовим сектором.

Для вирішення поставлених завдань використовувалися наступні методи: абстрактно-логічний, прийоми аналогії, зіставлення, графічний, порівняння, розрахунковий; метод кореляційно-регресійного аналізу експериментальний.

Наукова новизна одержаних результатів полягає має прикладний аспект, зокрема, було розраховано на скільки відсотків необхідне зниження тіньової економіки для України для поступального соціального – економічного розвитку України.

Практична цінність одержаних результатів наукової роботи полягає у тому, що пропозиції студента щодо впровадження успішного досвіду провідних країн були використані в роботі Офісу великих платників податків Державної податкової служби у м.Києві з метою зменшення обсягів податкових втрат бюджету України, що сприятиме підвищенню рівня детінізації економіки країни.

Основні положення наукової роботи були опубліковані:

1. Підприємництво та інновації. 2020. Випуск 13. С.94 – 98;
2. Polityki Europejskie, Finanse i Marketing. 2020 №24(73) p.31 – 42.
3. Фінансові механізми сталого розвитку в умовах сучасних викликів: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 2019. С.113-115.

Наукова робота складається з 3 розділів. Досліджено теоретичні основи впливу тіньової економіки на соціально-економічний розвиток, проведено інтегральну оцінку рівня тіньової економіки із застосуванням економіко-статистичних методів, проведено прогноз зміни тіньового рівня.

ТІНЬОВА ЕКОНОМІКА, ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ, ПОДАТКОВИЙ ТИСК, ПОДАТКОВІ ВИТРАТИ, ПРОГНОЗ, ДЕТИНІЗАЦІЯ.